Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Enhver Sit

Ugeblad
for
Politik og Kristendom.

Redigeret af Henning Jensen og Kristensen-Randers.

№ 20. | Torsdag den 16. Maj 1889. | 4. Aarg.

Indhold: Fritænkeri og Kristendom. — Fra Arbejdernes Verden. Præsterne. - Bognyt. — Bekjendtgjørelser.

Fritænkeri og Kristendom.

I.

Det er ikke Meningen her at komme ind paa disse Spørgsmaal i sin Helhed. Meningen er kun at gjøre et Par Bemærkninger til en Bog, som Pastor Jungersen nylig har skrevet under Titlen: Den frie Tanke, Teologien og den levende Gud. Bogen er en videre Udarbejdelse af seks Foredrag, holdte paa Borchs Kollegium, væsentlig for theologiske Studenter.

Det gaar med denne Bog som med mange andre. Det meste vil ikke gjøre noget synderligt Indtryk paa den almindelige Læser. Kun enkelte Steder vil bide sig fast hos ham, bidrage sit til at danne hans Væsen, give hans Domme over Mennesker og Tilstande et bestemt Præg. Der er i Pastor Jungersens Bog enkelte saadanne Steder, der — naar alt det Andet er glemt — vil bundfælde sig hos Læserne, og blive medbestemmende for deres Bedømmelse af Fritænkernes Person og Karakter.

Pastor Jungersen skriver Side 96: Der er visselig Fritænkere, der bliver rædde for det Onde i dem selv naar de faar Øje derpaa, og lærer, som Paulus, at sukke efter en Frelser; der er dem, der bliver Fritænkere af Uvilje over hykkelsk og tankeløs Kristendom, som der er nok af. *Men bliver de i Fritænkeriet, saa er det, fordi de hader det at blive Børn hos Gud, de hader Gud*" *).

*) Udhævet af os.

Dette er det første Indtryk, Pastor Jungersen vil give sine Læsere af Fritænkerne: *De hader Gud.*

Véd Pastor Jungersen, hvad det vil sige, i et Samfund som vort, at sige om Mennesker: De hader Gud. — Der er i vort Samfund mange, som har oprigtig Tro paa Gud. Udpeger man nu nogle enkelte Mænd som dem, der hader Gud, saa vil disse enkelte Mænd for de oprigtigt Troende komme til at staa som Udskud af Samfundet, forvorpne, gudsforgaaende Mennesker, hvem man kan tiltro alt. Der er i vort Samfund endnu flere, som ikke har nogen egenlig Tro, men som iører sig Kirkens Tro af samme Grund, som man iforer sig Slobrok og Tøfler: af Magelighedshensyn. Udpeger man nu nogle enkelte som dem, der hader Gud, saa vil disse for alle de officielle Kristne komme til at staa som Mennesker, der under alle Omstændigheder har sat al Skam tilside, har haanet det, man dog skal have Ærbødighed for, og som man derfor er berettiget til at vise sin Ringeagt og udelukke fra hæderligt Selskab.

Hvorfor tror Pastor Jungersen, at Folk, som for en Del Aar siden optraadte som Fritænkere, eller under alle Omstændigheder tog Fritænkerne i Forsvar, hvorfor tror han, at de nu har trukket sig tilbage fra den Forretning? Mon fordi de er blevne „omvendte"? Næppe. Men de saa det var en daarlig Forretning at „blive i Fritænkeriet". De vilde ikke gjærne beskyldes for at hade Gud. Det er bedre at være Kirkeværge og Troens Forsvarer.

Men — vil Pastor Jungersen sige — Sandheden skal frem, selv om den er ubehagelig for de Paagjældende. Dette er rigtigt. Men er det nu Sandhed, at Fritænkerne hader Gud?

De egenlige, videnskabelige Fritænkere tror ikke paa nogen personlig Gud. Men hvorledes kan man hade et Væsen, som for En ikke har nogen personlig Eksistens? Had er en personlig Følelse, rettet imod noget personligt. At hade noget, hvis Personlighed

man ikke anerkjender, er en Selvmodsigelse. Man maa tro paa Gud for at kunne hade ham, ligesom for at kunne elske ham. Der er andre, som Pastor Jungersen ogsaa vil henregne til Fritænkerne, fordi de ikke deler Kirkens Tro, men som dog har dannet sig et Gudsbegreb. Men man har aldrig hørt, og vil vistnok aldrig faa at høre, at nogen har hadet sit Gudsbegreb. Thi det Gudsbegreb, et Menneske danner sig, vil altid være i Harmoni med hans eget Væsen. Man kan kalde det falsk, forkert, urimeligt, eller hvad man vil. Men at sige, at et Menneske hader sin Gud er en Selvmodsigelse.

Pastor Jungersen kunde, uden nogen særlig grov Forsyndelse mod Logiken, have sagt: Fritænkerne hader *de Forestillinger*, som vi andre har om Gud, de hader Aabenbaringens Gud. De tror ikke paa denne Guds Tilværelse og kan altsaa ikke hade ham personligt, men de hader vor Tro paa ham, vore Tanker om ham.

Men er dette nu sandt? For at besvare dette Spørgsmaal er det ganske nødvendigt at gjøre opmærksom paa, at selv de, der tror paa Aabenbaringens, gjør sig højst forskjellige Forestillinger om denne Gud. Det er kun med stor Begrænsning, man kan sige, at denne Gud er den samme for alle Troende. Tag for Eksempel Pastor Jungersen — der naar han ikke holder Forelæsninger for teologiske Studenter paa Borchs Kollegium, er en mildt dømmende og besindig Mand — tag og sæt ham i Stue sammen med den mest fanatiske og bornerte af den indre Missions Tilhængere i Landet og lad dem komme ind i en gudelig Samtale. De tror begge paa Aabenbaringens Gud. Men det vil ikke vare længe før de er oppe i en Trætte, der vil vise, at deres Forestillinger om denne Guds Væsen, om hans Handlemaade i visse givne Tilfælde er i højeste Grad afvigende. Og hvis Missionsmanden vil sige, at han agter at afholde en Forsamling i Sognet og gjøre sine Tilhørere bekjendte med de Forestillinger om Gud, som han nu har udviklet, saa vil Pastor Jungersen — og med fuld Ret — meddele ham, at han agter at møde og gjendrive disse — efter hans Overbevisning — falske og vrange Forestillinger. Derefter skilles Pastor Jungersen og Missionens Lægprædikant i en temmelig ophidset Stemning, og hvis de begge kritisk vil gjennemgaa deres Samtale, vil de komme til det Resultat, at den Gud som de begge tror paa, i en væsenlig forskjellig Grad afspejler sig i deres Indre. Det er næsten, som det var to forskjellige Guder. — Og dog er det klart nok, at kun den ene er den sande, eller at dog det ene Spejlbillede af Gud er væsentlig sandere end det andet.

Hvis det derfor er Pastor Jungersens Mening med, at Fritænkerne hader Gud, at de hader de Forestillinger, de kristne gjør sig om Gud, saa vil dette i adskillige Tilfælde være rigtigt. — Naar f. Eks. mange Kristne mener, at det er Gud, der har indrettet det saadan, at nogle skal have endeløse Rigdomme, andre bundløs Fattigdom, at det er efter Guds Vilje, at Menneskene med nogle Aars Mellemrum skal myrde hinanden i hundred-tusindvis, og i Mellemtiden hovedsagelig beskjæftige sig med Forberedelser til dette Myrderi — saa er der ganske vist mange Fritænkere, der hade disse Forestillinger om Gud. — Men jeg antager, at Pastor Jungersen gjør det samme. Ligesaa naar Kristne har den Forestilling om Gud, at han er en Slags Politimester, der særlig er sat til at værge Konger og Ministre og andre fornemme Folk imod al Opposition, — og denne Forestilling er meget almindelig i alle Stats- og Folkekirker særlig blandt Præsterne, — saa er der ganske vist mange Fritænkere, der hader den Forestilling om Gud. Men paa den anden Side kan det heller ikke benægtes, at der er mange Fritænkere, der mener, at det er den eneste Gavn, Gud gjør. — Og endelig er der mange Fritænkere der hader den Forestilling om Gud, at han efter Døden vil finde sig i, at de fleste Menesker bliver underkastet evige Pinsler, selv om de maaske aldrig har hørt Tale om ham. Men der er ogsaa mange Kristne, der hader denne Forestilling om ham.

Der er altsaa mange Fritænkere og Kristne, der er enige i at hade de ufuldkomne, fejlagtige og næsten ugudelige Forestillinger, som mange Kristne danner sig om Gud, og som ganske vist ikke har det mindste med den sande Gud at gjøre.

Derimod vil det vistnok være vanskeligt at bevise, at nogen udviklet Fritænker hader de høje, rene Forestillinger, som Kristne gjør sig om Gud som Retfærdighedens og Kærlighedens Gud. Men naar Pastor Jungersen skriver, at Fritænkerne hader Gud, saa vil de fleste Læsere antage, at det er særlig Retfærdighedens og Kærlighedens Gud, de hader. Og dette er en falsk Beskyldning. Det vil være saa langt fra, at Fritænkerne hader disse sande Forestillinger om Gud, saa de vil tværtimod erkjende, at de har den største Betydning for mange Mennesker til at gjøre dem til bedre Mennesker, holde dem oppe og gjøre dem lykkelige. Der vil næppe findes nogen aandelig udviklet Fritænker — og det er dem Pastor Jungersen skriver om — der vil falde paa at ønske at borttage fra noget Menneske disse Forestillinger, endsige at hade dem.

Enten man ser Sagen fra den ene eller den anden Side maa man derfor komme til det Resultat, at Pastor Jungersens Ord om, at Fritænkerne hader Gud, er en løst henkastet Ytring, der ikke er tilbørlig gjennemtænkt. Denne Yttring har ikke sin Grund i, at Pastor Jungersen hader Fritænkerne, thi han er — i god Betydning — for dannet en Mand til at hade noget Menneske. Det er et Rudiment af den rabies theologica*), som selv de bedste Præster har vanskeligt ved at frigjøre sig for, især naar de holder Forelæsninger for en Kreds af teologiske Studenter. Og naar man saa i de samme Forelæsninger bagefter vil angribe Teologien, saa er man næsten nødt til at vise, at man er ikke ganske blottet for teologisk Dannelse.

---

*) Theologisk Raseri.

II.

Da Fritænkerne, efter Pastor Jungersens Opfattelse, hader Gud, saa vil de selvfølgelig ogsaa „være nødte til at gribe til Vold og Forfølgelse, være fødte Fjender af Samvittighedsfrihed, saa snart den sande Tro træder frem med nogen Aandskraft.“ (Side 9.)

Ogsaa dette vil vedblivende fæstne sig i Læsernes Bevidsthed. Kommer Fritænkerne til Magten — saaledes vil alle ukritiske Læsere ræsonnere — saa bryder der en Kristenforfølgelse løs. Scavenius vil blive hængt paa en Lygtepæl i Amaliegade, de 7 Bisper vil øjeblikkeligt blive fængslede, Præsterne med Koner og Børn jagede fra deres Embeder, og Befolkningen tvungen til at afsværge sin Tro. — Dette er ikke noget, som vilkaarligt lægges ind i Pastor Jungersens Udtalelse. Det er tværtimod de mildeste Konsekvenser, man kan drage af hans Ord. Man kunde uden at gjøre sig skyldig i nogen Overdrivelse male et endnu mere grufuldt Billede paa Grundlag af de to Ord: Vold og Forfølgelse.

Og naar denne Forestilling fæstner sig hos Befolkningen, at Fritænkerne, saa snart Omstændighederne tillader det, vil gribe til Vold og Forfølgelse, hvad vil saa Følgen blive deraf? Man vil mene i sit stille Sind, at det egentlig var berettiget at gribe til Vold og Forfølgelse imod dem. Saa vidt vil man dog ikke gaa. Man vil vise, at man i den Henseende er bedre end Fritænkerne. Men man vil spærre enhver Vej for dem. Naar en Tillidspost skal besættes og søges af en erklæret Fritænker, vil man vise ham bort. Og har Ansøgeren paadraget sig en Smule Mistanke, vil man møde ham med Trosbekjendelsen i Haanden og affordre ham hans Underskrift. Og hvad vil Følgen heraf atter blive? Naturligvis, at de fleste vil underskrive, og kun de, der sætter deres Overbevisning højere end et Embede, vil lade være. Man vil skabe en Flok af Hyklere, og ærlige Troende vil blive lige saa sjældne som ærlige Fritænkere. Og Befolkningen vil synes, at denne Fremgangsmaade mod Fritænkerne er rigtig. Thi selv Pastor Jungersen, der er Venstremand og en af vore mest frisindede Præster, siger, at de vil gribe til Vold og Forfølgelse, saa snart de ser deres Snit. Saa maa det være sandt.

Men det er nu alligevel ikke sandt. Man vil ikke i hele Historien kunne finde et eneste Eksempel paa, at Fritænkerne har grebet til Vold og Forfølgelse. Og det af den ganske simple Grund, at de egentlige Fritænkere altid har været et ganske forsvindende Mindretal. Hvor to Religioner staar overfor hinanden, t. Eks. i Kampen mellem Jødedom og Kristendom, eller Kristendom og Hedenskab — eller hvor to Afskygninger af den samme Religion staar overfor anden, f. Eks. i Kampen mellem Katholicisme og Protestantisme — der vil man træffe Vold og Forfølgelse. Men saadan har Fritænkeriet aldrig staaet overfor en positiv Religion: som en Magt, der kunde gjøre sig gjældende med udvortes Vaaben.

Pastor Jungersen nævner rigtignok den franske Revolution. „Den franske Revolutions Historie har bevist,“ siger han, „at den frie Tanke, hvor den selv kommer til Magten, ikke skyr et Rædselsherredømme, ikke forsmaar at tage Guillotinen til Hjælp for at indskærpe sine Tanker om Aandsfrihed.“

Her er nu for det første det mærkelige, at Pastor Jungersen et andet Sted i sin Bog skriver, at den omtalte Vold og Forfølgelse vil blive særlig stærk, naar den sande Tro træder frem med nogen Aandskraft. Da det nu i en vis Periode af den franske Revolutionstid gik temmelig voldsomt til, maa man deraf slutte, at den sande Tro før den Tid havde ytret sig med særlig Styrke og derved fremkaldt Fritænkernes Forbitrelse. Men dette vil næppe Nogen paastaa. Pastor Jungersen vil vistnok være enig med alle oplyste Kristne i, at den Kraft, hvormed den sande Tro ytrede sig ved det franske Hof, hos den franske Adel og Gejstlighed, var af en noget ejendommelig Beskaffenhed, som kun havde meget lidt tilfælles med den Kraft, hvormed den ytrede sig f. Eks. i den apostoliske Tid. Hvis der paa den Tid var nogen sand Tro, saa maatte den vel snarest søges hos de franske Bønder og Smaafolk, hvoraf sikkert mange med kristelig Taalmodighed havde baaret de uhyre Lidelser, som Hof, Adel og Gejstlighed havde paalagt dem. Skulde man gaa til Bunds i den Historie, vilde det mulig vise sig, at det snarere var de Troende, der guillotinerede Fritænkerne, end omvendt. Men det er i det hele saa desperat som vel muligt at se den franske Revolution under Synspunktet af en Kamp mellem Fritænkeri og Kristendom. Det var ganske simpelt en Kamp mellem et demoraliseret Hof og en demoraliseret Adel og Gejstlighed paa den ene Side og et mishandlet Folk paa den anden Side. Og i denne Kamp spillede ganske vist det Religiøse med ind, dels bevidst, som Had imod den „Gud“, der var repræsenteret af den demoraliserede Gejstlighed, dels ubevidst, for saa vidt som Revolutionens store Grundtanker egentlig var Kristendommens Grundtanker. At det i denne Kamp kom til at gaa ud baade over Skyldige og Uskyldige, det er sikkert nok. Men at man nu, i Hundredaaret efter den store Revolution, vil bruge den til at bevise, hvad Fritænkerne vil gjøre, naar de kommer til Magten, det er — mildest talt — forbavsende.

Men, vil Pastor Jungersen sige, selv om dette nu er mindre rigtigt med den franske Revolution, og selv om Fritænkerne ikke før i Historien har brugt Vold og Forfølgelse, fordi de ikke har havt Magten til det, saa vil de dog en Gang faa Magten. Og saa gaar det løs. Men Fritænkerne faar aldrig Magten. Robespierre udtalte en dyb Sandhed, da han sagde: Ateismen er aristokratisk. Saa langt, som vi kan se ud i Fremtiden, vil Folkene have en Religion, og det er højst mærkværdigt, at en Præst kan tænke sig det, at Folk kan leve uden Religion under en eller anden Form. Lige saa lidt som Verden nogen Sinde har set en Kamp ført med udvortes Vaaben, mellem Fritænkere paa den ene Side og en positiv Religions-Bekjendere paa den anden Side, lige saa lidt vil den faa dette Skuespil at se i Fremtiden. Derimod er der al Sandsynlighed for, at Verden i Fremtiden vil

faa se Religionskampe igjen mellem forskjellige Former for Religionen. Man behøver blot at tænke sig en virkelig Gjenoplivelse af den gamle Kristendom: en Mand, der talte, som Jesus af Nazareth i sin Tid talte, lige saa hensynsløst, lige saa dristigt. Han vilde næppe finde mange Tilhængere; thi det vilde blive alt for risikerligt at slutte sig til ham, og Folk er i vore Dage blødagtige. Man betænker sig to Gange, før man sætter noget paa Spil. Men nogle enkelte Smaafolk vilde han vel faa, som han den Gang fik nogle Smaafolk. Og saa skulde vi nok faa se Vold og Forfølgelse. Men den vilde ikke komme fra Fritænkerne. De bedste Fritænkere ligesom de bedste Kristne vilde slutte sig til ham. Nej, Forfølgelsen vilde komme fra hele den officielle Kristendom, ligesom den i sin Tid kom fra den officielle Jødedom og det officielle Hedenskab. Og man vilde, ligesom den Gang, gjøre det i den allerbedste Mening, i den Tro, at man derved viste Gud en Dyrkelse. Man vilde, lige saa lidt som den Gang, vide, hvad man gjorde. Thi det var selvfølgelig fuldt Alvor og Sandhed hine berømte Ord: De véd ikke, hvad de gjør. Og det vil blive Sandhed, hver Gang en officiel Kirke af hvilken som helst Bekjendelse søger at nedslaa et nyt Gjennembrud af det religiøse Liv. Menneskene er, som Helhed betragtede, ikke onde. Begaar et Samfund eller dets Styrere en uhyre Forbrydelse, saa er det altid i god Tro. Det er saa sikkert som noget, at virkelige Sandhedsvidner bliver altid korsfæstede, men det er ogsaa saa sikker som noget, at det vil ske i en eller anden Religions Navn, og at de, som gjør det, kan mene om sig selv, at de er gudfrygtige Folk og mulig paa deres Vis ogsaa være det.

III.

Der er endnu et Sted i Pastor Jungersens Bog, som vil sætte sig fast hos Læserne og præge deres Tanker om Fritænkerne. Han skriver Side 109: „Naar Fritænkere dør og ønsker det sagt ved deres Ligfærd af deres Venner, at de gaar ind til det evige Mørke, som de tror paa, saa finder jeg deri intet stort, intet at beundre. Men jeg tænker, alle, der gruer for Mørket, med Gysen til tænke paa, *hvilken Forhærdelse, der maa gaa forud, før man faar sig helt tillukket for det Lys, som mer eller mindre glimter i hvert Menneskes Samvittighed*)* osv.“ Han minder om, at det Mørke, de gaar ind til, er det, hvor Graad og Tænders Gnidsel hører hjemme.

Det, som her vil sætte sig fast hos Folk, er dette: Fritænkerne er altsaa forhærdede, samvittighedsløse Mennesker. De kunde godt tro, men de vil ikke. De lukker sig med Flid til for Sandheden.

Der er nu ganske vist ikke noget stort og beundringsværdigt i det, at en Fritænker ønsker sagt ved sin Ligfærd, at han gaar ind til Mørket. Men, hvis noget saadant har fundet Sted, saa er det jo heller ikke sikkert, at den Paagjældende ansaa det for stort og beundringsværdigt. Det kunde jo ogsaa være et Udtryk for, at han ikke ønskede, at der skulde blive sagt ved hans Grav, at han døde som Kristen, fordi han ikke vilde, at der skulde siges en Usandhed. Men dette er ikke Hovedsagen i de anførte Ord.

Hovedsagen er, at Pastor Jungersen kalder alle Fritænkere, der bliver i Fritænkeriet til det Sidste, forhærdede Mennesker, der handler imod deres Samvittighed. Man skal altid tale sagte om, hvad der rører sig i andre Menneskers Samvittighed. Der er selvfølgelig samvittighedsløse Fritænkere, ligesom der er samvittighedsløse Folk, der kalder sig Kristne. Men at skjære alle over én Kam, det er lige saa uretfærdigt, som om Fritænkerne vilde sige om alle Kristne, at de var samvittighedsløse. Det er vanskeligt at sætte sig ind i en Tankegang, som ikke er Ens egen. Men der er ikke den mindste Tvivl om, at der er dem, for hvem Fritænkeriet er en *Samvittighedssag*, ligesom der er dem, for hvem den kristne Tro er en Samvittighedssag. Og for dem vilde det staa som en Løgn at vedkjende sig Troen og fornægte Fritænkeriet. Man kan kalde det uforstaaeligt, ubegribeligt, hvad man vil. Men der er ingen Tvivl om, at det er sandt. Hvorfor i al Verden skulde nogen imod sin Samvittigheds Stemme holde fast ved sit Fritænkeri i et Land, hvor alle i det mindste kalder sig Kristne? Skulde det maaske være for at opnaa Hæders- og Æresposter? Hvilken erklæret Fritænker har her i Landet opnaaet det? Eller skulde det være for at kunne føre et lystigt Liv? Kan man maaske ikke her i Landet føre et lystigt Liv, fordi man kalder sig Kristen? Der er intet, absolut intet, som her i Landet kunde bevæge en Fritænker til, imod sin Overbevisning, at fastholde sit Fritænkeri. Men der er absolut en uhyre Mængde, der kan bevæge en Fritænker til at kalde sig Kristen. Og — hvem betvivler det! — der er Mennesker i Mængde her i Landet, særlig i de højere Samfundsklasser, hvis de fulgte deres Samvittighed, saa erklærede de sig for Fritænkere. Og saa er der alle disse mistænkelige Omvendelser — men dog saa glædelige — fra Fritænkere til Kirkeværger. Gal maatte den modne og dygtige Mand være, som her i Landet vilde erklære sig for Fritænker, naar det ikke var en Samvittighedssag for ham. — At unge Mennesker kan lapse sig med Fritænkeri, skal man ikke regne. Saa snart de bliver ældre og Embedsmænd og Borgerrepræsentanter og Grosserere og Samfundsstøtter — saa omvender de sig.

Saa er der endelig det med Mørket. Pastor Jungersen slutter sig i sin Bog til den Anskuelse, som er fremsat af en engelsk Forfatter, at de Mennesker, der kan henregnes til „Avnerne“ eller „Klinten“ eller „de visne Grene“, en Gang vil ophøre at være til. Denne Anskuelse er vistnok fuldkommen rigtig. Men idet han slutter sig til denne Anskuelse, *saa bryder han med Kirkens Lære paa et Hovedpunkt.* Han er, hvad dette Spørgsmaal angaar, ganske simpelt Fritænker. I den augsburgske Konfessions 17de Artikel udtales der Fordømmelse over dem, som mener, at der skal være en Ende paa de fordømte Menneskers

*) Udhævet af os.

Straf. Efter den augsburgske Konfession er altsaa Pastor Jungersen selv et fordømt Menneske. Thi han tror, at der skal vare Ende paa de Fordømtes Straf. Og Sagen er saa meget værre, som han selv, som Præst i Folkekirken, har forpligtet sig til at lære i Overensstemmelse med den augsburgske Konfession.

Det er nu selvfølgelig ikke min Mening, at der vil ske Pastor Jungersen nogen Fortræd for den Sags Skyld, hverken her eller hisset. Men naar man selv bryder med Kirkens Lære paa et Hovedpunkt, naar man selv er en af dem, som har Kirkens Fordømmelse svævende over sit Hoved, naar man selv, saa at sige, er Fritænker overfor Kirken — saa er det ikke heldigt at være for stræng overfor andre Fritænkere. Man skal ikke kaste med Sten, naar man selv bor i et Glashus.

Det sikreste for os, det er slet ikke at *dømme*. Og herfor har vi ogsaa en god Autoritet i En, som har sagt: Dømmer ikke. Vi kan — til Nød — *bedømme* hverandres Værd som Menneske, naar vi kjender noget til hinanden. Og indskrænker vi os dertil, saa vil det vise sig, at for os Mennesker at se vejer de bedste Kristne og de bedste Fritænkere lige meget, og de daarligste af begge Slags lige lidt. Det er muligt, at der vil komme en Tid, da de bedste Kristne vejer meget mere end de bedste Fritænkere. Men det er bedst at vente med at sætte sig paa den høje Hest overfor dem, til den Tid kommer. Og kommer den Tid en Gang, saa vil man næppe bekæmpe dem paa den Maade, som det nu er bleven Skik, ved at sætte sig hen og skrive Bøger om, hvilke gruelige Mennesker de er, forvorpne, forhærdede, samvittighedsløse, pønsende paa Vold og Forfølgelse osv. Den Slags Vaaben bruger en afmægtig Kristendom, som vil gjøre sig selv retfærdig ved at male Fritænkerne saa sorte som muligt.

Pastor Jungersens Bog vil ikke omvende nogen Fritænker, og den vil ikke bestyrke Nogen i Troen. Den vil bestyrke de Kristne i Troen paa deres egen Fortræffelighed og bidrage sit til at nedslaa — ikke Tvivlen, men enhver *Ytring* af Tvivlen. Er det hans Hensigt, saa vil den naas. Men burde man ikke snarere give Folk Mod til at *bekjende* deres Tvivl? Men det forholder sig saadan, at der er kun to Slags Mennesker her i Landet, de fuldt ud troende og de fuldt ud tvivlende? Er Sandheden ikke snarere den, at der er mangfoldige, hvis Standpunkt vakler mellem Tvivl og Tro? Men saa længe der er sat baade timelig og evig Straf paa at bekjende Tvivlen, og timelig og evig Belønning paa at bekjende Troen — saa kan man faa Trosbekjendelse nok. Men den er under saadanne Omstændigheder ikke meget værd.

Fra Arbejdernes Verden.

II.

Til dem, som siger, at det er Arbejdernes egen Skyld, naar de ikke har Arbejde, vil jeg sige: Staa op en Morgenstund Kl. 5 og gaa ud paa de Pladser, hvor der mønstres Arbejdere til Dagens Arbejde, f. Eks. til Orlogsværftet, til Toldboden og til det forenede Dampskibsselskab. Paa Orlogsværftet mønstrer de Kl. 5 Morgen i Sommertiden. Men længe før Tiden begynder de arbejdssøgende at strømme til. Se en Gang paa dem! De ser ikke ud som fordrukne og lastefulde Folk. De første, der kommer, er mest unge Mennesker, som har kæmpet sig Vinteren igjennem uden at blive anholdt. De har havt Nattely under aaben Himmel, enten paa Volden under en Busk eller paa de store Fælleder. De kommer, dirrende af Kulde, halvt nøgne og forsultne, uden en Øre i Lommen. Der kommer flere og flere, indtil 3—400. De sidst ankomne har gjærne et lille Tørklæde i Haanden, som indeholder lidt Madvarer. De er ikke saa forfrosne som de først ankomne, de har havt Tag over Hovedet om Natten, men Morgenkaffen har kun de færreste havt Raad til. — Mønstringen begynder, men der skal kun antages 25 Mand. Da de er antagne, opstaar der en Mumlen i Skaren, som lidt efter lidt opløses.

Saa gaar Turen til Kvæsthusbroen. Klokken er imidlertid bleven 6. Forvalteren kommer med Bogen i Haanden, og der opstaar den dybeste Stilhed i den store Forsamling. Enhver, som har havt Arbejde der for en enkelt Gang, venter med Længsel, om ikke hans Navn skulde blive raabt op. Men det bliver maaske slet ikke raabt op. Man tager først dem, som har havt mere stadigt Arbejde paa Pladsen. — Naar disse er udtagne, henvender Forvalteren sig til en af de nærmeste: „Hvad er Deres Navn?“ Navnet nævnes. „Gaa til den Damper,“ siger Forvalteren. — Et Smil breder sig paa den Lykkeliges Ansigt. nu vil han tjene 3 Kr. den Dag. — Det samme Spørgsmaal til den næste. Det samme lykkelige Smil, — og han iler til den Plads, der er ham anvist. Saaledes antages ialt ca. 120. Forvalteren lukker Bogen, Mønstringen er til Ende Men før han gaar, kaster han et Blik ud over Mængden af dem, som ikke blev antaget. Han aabner Bogen paa ny. Men nej! Antallet er naaet. Han vilde gjærne have mættet et Par sultne Munde endnu, men Pligten forbyder det. Han lukker atter Bogen, ryster medlidende paa Hovedet, og gaar.

Saa gaar Turen til Toldboden. Der er endnu ca. 200 tilbage, som ikke har faaet Arbejde. Klokken er imidlertid bleven 7. Her gjentager det samme sig. Den samme Trængsel for at komme først. — Her tages en Snes Mand, men der er endnu i hundredvis tilbage. — Saa hører man det Udbrud i Flokken: „Saa, nu er der ikke mere at gjøre i Dag.“ Og der ligger en uendelig Smerte i disse Ord: „Ikke mere i Dag.“ Thi disse Ord betyder atter en Dag, fuld af Sult og Elendighed.

Trist og tom vender Arbejderen saa tilbage til sit Hjem. Lad os træde ind i dette Hjem. Der sidder hans Hustru og maaske 3—4 smaa Børn. Børnene sover endnu, og Moderen ser bedrøvet paa dem. Hun véd, at saa snart de vaagner, vil deres første Ord være: Mad. Og der er ikke en Krumme Brød i

Huset. Og Sengklæder og alt, hvad der har en Smule Værdi, er pantsat. — Saa rejser Manden sig. Han har en Frakke endnu, hvorpaa han maaske kan laane en Krone. Han gaar, og straks efter vaagner Børnene og græder for Mad. Moderen trøster dem med, at Fader kommer straks hjem med Mad. Paaklædningen begynder, hvis det ellers kan kaldes Paaklædning, hvor Klæderne kun er usle Pjalter. — I det samme viser Faderens glædestraalende Ansigt sig i Døren. Han har mødt en Arbejdskammerat, som har laant ham et Par Kroner, og han har faaet Lov til at beholde sin Frakke. — Nu begynder Raadslagningen om, hvordan disse Penge skal anvendes. Et halvt Brød og et Pund Fedt. Mere tør man ikke kjøbe paa én Gang. Det ældste Barn bliver sendt i Byen efter disse Herligheder. Familien gaar til Bords, glade over at kunne blive mætte, glemmende for et Øjeblik den uhyre Fattigdom omkring dem, og haabende paa, at Manden næste Dag vil finde Arbejde.

Dette er i alt væsentligt Indholdet af den Artikel, som den kjøbenhavnske Arbejdsmand har sendt os. Mange Steder, — og særligt de Stykker, hvor han taler om de forgjæves Forsøg paa at opnaa Vielse og Følgerne af Samlivet uden Vielsen, og om Søgen efter Arbejde paa de forskjellige Arbejdspladser, — er næsten Ord til andet hans. Disse Steder gjør Indtryk af, at han selv er godt kjendt med, hvad han skildrer, og at det har gaaet ham til Hjærte. Det er aabenbart en Mand, som kjender Kampen for Tilværelsen af egen Erfaring. — Og der er hver Dag Hundreder af Mennesker i de store Byer, der gjør de samme Erfaringer.

Der er nogle, der bor paa Solsiden af Livet, andre paa Skyggesiden. Men Lys og Skygge burde være noget mere lige fordelt.

Præsterne.

Det bliver nødvendigt at føje nogle Bemærkninger til Sundbos Artikel i forrige Nummer, om Præsterne.

Sundbo er gammel Journalist, og som saadan véd han, at det som det kommer an paa, naar man vil fremstille en Sag, det er, at fremstille den ensidigt. Det ensidige i hans Artikel ligger først i, at han vil give det Udseende af, at man vilde lægge alle Byrderne over paa Præsterne uden selv at gjøre nogetsomhelst; dernæst i, at Præsterne ikke har mindste mere Forpligtelse til at optræde ved visse Lejligheder end andre.

Begge Dele er galt. Intet Menneske, og allermindst Bladskriverne, har tænkt paa, selv at lægge Hænderne i Skjødet og overlade det alene til Præsterne at kæmpe for enhver god Sag. Det højeste man har drevet det til, er at opfordre disse til at *være med* at kæmpe for den gode Sag. Da den politiske Kamp for nogle Aar siden førtes under temmelig skarpe Former, da udgik der undertiden Opfordringerne til de grundlovstro Præster om, under en eller anden Form, at optræde til Forsvar for Grundloven. Men det var virkelig ikke Meningen, at vi andre saa vilde indstille Kampen. Der er vistnok ikke fra nogen blevet stillet større Fordringer i den Retning, end de selv var villige til at fyldestgjøre.

Og dog kunde der være al mulig Grund til at stille større Fordringer til Præsterne i den Retning end til andre Borgere, naar Talen nemlig er om at være Talsmand for Retfærdighed og Sandhed. Sagen er jo nemlig den, at Præsterne betragte sig selv som Kristendommens Ordførere og Guds Tjenere her paa Jorden. Men dette giver Forpligtelse. — Hvis Præsterne rent ud vilde sige: Vi ere kongelige Embedsmænd og Øvrighedens Tjenere. Vi føler os derfor forpligtede til at forsvare alt hvad Øvrigheden gjør, eller at tie stille til det, selv om vi indrømmer at det er galt, — saa var der intet hertil at sige. Men dette Standpunkt indtager Præsterne ikke. De vil ikke nøjes med at betragtes som almindelige Embedsmænd og Borgere, men de gjør netop Fordring paa at blive betragtede som noget mere, nemlig som særlige Talsmænd for Retfærdighed og Sandhed. — Nuvel! dette har vi andre ikke det mindste imod. Men saa forlanger vi ogsaa, at de særlig skal løfte Røsten højt, hvor Sandhed og Retfærdighed trædes under Fødder.

Vil Præsterne sige til os: „Kjære Venner! vi sidder i gode Embeder og behagelige Stillinger. Vi kan ikke, — især paa vore ældre Dage, — uden Bekymring tænke paa at lægge os ud med vore Overordnede. Thi dels bliver vi saa ikke befordrede til bedre Kald, dels udsætte vi os for det som værre er.“ Hvis de vilde tale saadan, saa tror jeg ikke, at et eneste skikkeligt Menneske vilde indvende synderligt derimod, men tænke, at saa maatte vi se at klare os uden Præsternes Hjælp. — Men naar de udtrykkelig vil tage Patent paa at være Sandhedsvidner og Retfærdighedens Vogtere, saa stiller Sagen sig noget anderledes.

Og naar vi saa tilmed se, at de fleste gjerne vil springe over, hvor Gjærdet er lavest, vende sig imod dem, der særlig trænger til at have Talsmænd, og tjene dem som godt kan klare sig selv, — som Pastor Schepelern selv har sagt, at Præsterne har en vis Lyst til at stille sig paa de Riges Side mod de Fattige, — saa bliver Sagen endnu misligere.

Hvad særlig det sociale Spørgsmaal angaar, saa har Præsterne heller ingen Forpligtelse der, mere end andre Mennesker, hvis de opfatter deres Stilling saadan, at de er kun Kongens og Øvrighedens Tjenere. Og hvis de opfatter den nu bestaaende Samfundsorden som en guddommelig Indretning, saa har de selvfølgelig den Forpligtelse at tage den i Forsvar til det Yderste. Men hvis de særlig gjør Fordring paa, at betragtes som Herrens Tjenere, saa siger vi: Nuvel! saa træd i hans Fodspor ved ikke alene at bruge Vaabnene *nedad*, men ogsaa ved at bruge dem *opad*. Og saa spørge vi dem, med hvad kristelig Ret de kal-

der den Samfundsorden guddommelig, hvor mange som arbejde strængt, næppe kan faa Føden, ja, tit ikke engang kan faa usselt lønnet Arbejde. Vi spørge dem om det er Guds Mening, at nogle skal arbejde og sulte, andre drive og fraadse i alle Livets Goder.

Det vil altid vise sig, at hvor der er en Statskirke og en officiel Præstestand, der vil denne, som Helhed betragtet, holde sin Haand over de bestaaende Tilstande, om de er nok saa uretfærdige, altid tjene Magthaverne, om de er nok saa tyranniske, *og dog* gjøre Fordring paa i særlig Forstand at tjene Gud og være Sandhedens og Retfærdighedens Talsmand. — Derfor vil en saadan Præstestand, — som Stand betragtet, — altid være en Hindring for Frihed og Fremskridt, og selv de bedste iblandt den vil komme til at standse Udviklingen, thi de er altid nødte til at tage Hensyn til deres Stilling, — de kan ikke være hensynsløse i god Forstand. Og dette skal man slet ikke fortænke dem i eller bebrejde dem, thi man skal altid dømme saa mildt som muligt om de *enkelte Personer*. Men idet de bedste iblandt dem, saaledes tager Hensyn, og bliver staaende paa Halvvejen, saa gjør de ogsaa andre bange og faar dem til at tro, at det kan ikke gaa an at gaa længere end Præsten gaar. „for han er dog alligevel Frihedsmand." — Det kan selvfølgelig ikke nytte at sige, at vi i det Hele har mere Skade end Gavn af vore frisindede Præster, — man skader kun sig selv ved at sige det; men sandt er det alligevel. Thi var hele Præstestanden en reaktionær Masse, saa vilde Folket ganske anderledes end nu faa Øjnene op for, at den var en Hindring for Udviklingen. Men nu er der endel frisindede Folk iblandt. Og de holder ikke alene deres Haand over de andre for saa vidt man af Kjærlighed til dem finder sig i hele Indretningen; men de standser ogsaa andre paa det Punkt, hvor de selv er standsede, skjøndt det er for tidligt.

Sundbo skriver, at hvor Præsterne „passer sig selv", skal man lade dem være det, de er. Dette er for saa vidt rigtigt. Ja, hvor Folk har en skikkelig Præst, endsige en frisindet Præst, der skal man ikke alene lade ham „være det, han er", men der skal man paaskjønne ham og være glad ved ham. Det er jo slet ikke Opgaven at komme Præsterne personligt til Livs, uden naar de selv træder frem for Offentligheden og kommer med Ting, der trænger til Paatale. Men for det første er det meget vanskeligt for en Præst at „passe sig selv", da han dog mindst én Gang om Ugen skal tale offentlig, og derved næsten med Nødvendighed en Gang imellem kommer til at udtale sig om sin Stilling til Tidens Spørgsmaal. Og dernæst er det et daarligt Raad til Folk, at de skal lade Præsterne „være, hvad de er", thi et Folk skulde dog gjærne tænke en lille Smule over, hvad Betydning, en saa vigtig Institution som Folkekirken har, hvad der stemmer med Præstens Opgave, og hvad der strider imod den, om en Folkekirke er til Skade eller Gavn osv. Men saa snart man kommer ind paa alle disse Betragtninger, saa bliver det vanskeligt at lade Præsterne — som Stand betragtet — passe sig selv. — Som Privatmænd skal man vise dem samme Hensyn som alle andre Mennesker. Men som Mænd, der indtager bestemte Samfundsstillinger, er denne deres Stilling underkastet Kritik ligesom alt andet i Verden. Og gjør de Paastand paa at være i særlig Forstand Guds Tjenere og Kristendommens Ordførere, saa bliver det at undersøge, hvordan de røgter dette Hværv.

Bognyt.

O. A. Øverland: *Fra en svunden Tid.* (192 S. Cammermeyer).

Ovenstaaende Forfatternavn mindes jeg ikke at have set før, men hvem der har gjort Bekjendtskab med den foreliggende Bog vil vist ikke have noget imod at se dette Navn oftere.

Forfatteren optræder i denne Bog nærmest som Samler, dels af Sagn og dels af historiske Tildragelser. Hvad Sagnene angaar, som kun er en lille Part af Bogen, da er de i Almindelighed opskrevne af Forfatteren, og gjengivne saa fortrinlige som om de var fortalte af Svend Grundtvig eller af E. T. Kristensen. De historiske Bidrag omfatter særlig Tidsrummet 1600—1816, altsaa et Par hundrede Aar af den Tid da Danmark og Norge var forenede. Skjønt Nordmændene i den Tid særlig blev slemt forurettede af den danske Regjering fortæller dog Forfatteren meget læmpelig derom. Hans Kilder er dels trykte dels utrykte, men alt hvad han kommer med er ganske nyt for os Danske og for det meste særdeles interessant, særlig for de mange, som uden at være historiske Videnskabsmænd dog har Lyst til at sysle med „Fra en svunden Tid".

En af de Artikler som har interesseret mig mest er: Norske Grenaderer i den store Potsdamergarde.

Der var en Tid hvor Fyrsterne i Europa var ikke krigsgale, men soldatergale. Det er ikke den farligste Art af Galskab, den ligner mere stille Vanvid, thi den sætter ikke hele Folkeslags Tilværelse paa Spil, men indskrænker sig til at ødelægge nogle enkelte Personer og Familier og saa en Del Millioner Penge. Fyrsterne samlede da paa store og smukke Soldater, ligesom Drengene samler paa Fugleæg. Ligesaalidt som Drengene tænker paa at forøge deres Naturkundskab, ligesaalidt tænker Fyrsterne paa at forøge deres Kampdygtighed, men kun at faa en udsøgt Samling af lange Rækler som de kunde vise frem for hverandre og grine af. Deres Paaskud for at lege med levende Mennesker, ligesom Børn med Tinsoldater var, at disse skulde vogte Fyrstens dyrebare Person, være hans Garde. Og ligesom smaa Piger morer sig ved at pynte deres Dukker ud, saaledes morer Fyrsterne sig ved at pynte deres Soldater ud med de mest straalende Uniformer, som dog idelig blev forandrede efter deres barnagtige Indfald. Den sidste soldatergale Konge vi har haft her var Frederik den Sjette, men den

værste af dem alle var Frederik Wilhelm den Første af Preussen. Han sendte sine samvittighedsløse Hververe rundt i alle Europas Lande, ja, selv til Asien kom de, og de brugte List, Løgn, Vold og Mord, ikke at tale om Penge for at faa fat paa høje Karle. En af disse kostede Kongen over 21,000 Kr. Den længste Mand i Garden havde krummede Ben. Kongen spurgte da sine Læger, om det ikke kunde gaa an at slaa Benene itu paa Soldaten og sætte dem sammen igjen saa de bliver lige. Man véd ikke om det blev udført. Den Menneskejagt og Menneskehandel, som den nævnte preusiske Konge drev, var ikke bedre end den afrikanske Slavehandel. Vor fromme og gode Konge Frederik den Fjerde havde megen Menneskehandel af forskjellig Art med Preussen, blandt andet solgte han en Del Nordmænd.

Foruden denne Artikel findes der i Bogen Scener fra den norske Krigshistorie fra 1808 og 1814; endvidere om Hans Nielsen Hauge og om et Jordskred i Tiden 1816.

I Bogen træffer man intet kjedeligt for dem, der vil høre noget fra gamle Dage. Alt hvad der er historisk er godt kapitelfæstet.

Tre politiske Problemer. Af F. Oldenburg. Den bekjendte politiske Forfatter, der altid udsender en Bog paa den Tid Storken plejer at komme, og som altid har noget at sige, der er værd at læse, har heller ikke svigtet i Aar. De tre politiske Problemer han omtaler ere: 1. Det orientalske Problem. 2. Det danske Problem. 3. Det provisoriske Problem. Vi skal senere komme til en udførligere Omtale af Bogen (Lehmann & Stages Forlag).

Rettelse. I Artiklen om Præsterne (Nr. 19, S. 150, 2. Sp., Lin. 9 f. o.) staar: der maatte vel kunne blive Straf ogsaa uden Syndebukke. I Stedet for Straf maa man læse Stof.

Kjøbenhavns Højskole.

Skolen overtages til Efteraaret af undertegnede cand. theol. Axel Plenge i Forening med den hidtilværende Forstander. Samtidig **udvides** Skolens Virksomhed ved Oprettelsen af et **10** Maaneders Kursus fra **1ste September** til 1ste Juli foruden det hidtilværende **5** Maaneders fra **1ste November** til 1ste April.

Det mindre Kursus vil væsentlig blive ledet efter samme Plan som hidtil her ved Skolen. Haandværkere vil faa Undervisning i Fagtegning af Jesper Jensen Korsholm.

Det større Kursus vil blive ledet saaledes, at de 10 Maaneders Arbejde baade kommer til at udgjøre **en afsluttet Helhed for sig,** alene med Almendannelse for Øje, og tillige første Del af en fortsat Undervisning med særlig **Uddannelse til Lærergærning** for Øje, saa vel i Børneskolens som i Højskolens Tjeneste. Et saadan Fortsættelseskursus vil blive paabegyndt til næste Aar, og de, der ønsker det, vil paa dette tillige blive forberedt til Skolelærerexamen.

Foruden Undervisning i de almindelige Skolefag vil der blive daglige Foredrag og Samtaler over Bibel- og Kirkehistorie, almindelig Historie, Literaturhistorie, Nationaløkonomi, og Retslære,

Betaling for Undervisning er 15 Kr. om Maaneden for det større Kursus, 12 Kr. for det mindre. Kost og Bolig kan faas paa Skolen hos medundertegnede Axel Plenge.

Et mindre Antal Kvinder kan deltage i det større Kursus og faa særskilt Bolig i en af Forstandernes Hjem.

Elever kan søge Understøttelse hos Amtsraadene, i Kjøbenhavn hos Magistraten.

Indmældelser modtages af undertegnede Forstandere, der meddeler alle nærmere Oplysninger.

Axel Plenge, F. Falkenstjerne,
Chr. Winthersvej 15. Kjøbenhavn V.

Marinus Ulsø,

St. Pederstræde 17,

er en **god** og **billig Skræder.**

Handelshjælper.

Et ungt Menneske, 16 á 17 Aar, som har Lyst til Handel, kan faa Plads fra 1. Oktober som Medhjælper i en Brugsforening ved Lejre. Man henvender sig til

O. Chr. Jørgensen,
Ousager pr. Lejre.

Billige Bøger.

Johannes Evalds samtlige Skrifter i 2 Pragtbd., 4,00 (5,50).
Hejbergs poetiske Skrifter, 1-11, sm. indbd., 18,00 (32.00).
Vessels samlede Digte, indbd. 2,00 (4,50), do., elegt. indbd. som ny, 3,00.
Palludan Müller: Adam Homo, Pragtbd. 6,50 (10,00).
Holberg: Niels Klims underjordiske Rejse, Pragtbd. som ny, 1,50. Peder Paars, Pragtudg. i Pragtbd. som ny, 3,00 (6,50). Komedier med Illustrationer, indb. 2,50, 4,00.
Viktor Rydberg: Den sidste Athenienser, Pragtbd. 5,50 (8,00). Fribytterne paa Østersøen, Pragtbd. 4,00 (9,00).
Fritz Reuter: Landmandsliv, Pragtbd. som ny, 5.50 (8.00).
Jules Verne: Rundt om Jorden i 80 Dage, Pragtbd, 1,85.
Topelius: Gustav Adolf i 30 Aars Krigen, Pragtbd., 2,00 (4,00).
Kjelland: Professoren, 2,00 (3,25). Gift, indbd. 2.50 (5,50).
Laur. Ploug: Moderne Ungdom, 1,00 (2,50).
Joh. Poulsen: En Fremtidskvinde, 1,50 (3,25). Familien Pehrson, 2,00 (4,50).
Schandorph: Det gamle Apothek, indbd. 3.00 (6,50). Valgkandidater, 1,00 (2,25). Uden Midtpunkt, Skuespil, 1,00 (2,00).
Amalie Skram: Sjur Gabriel, 1,00 (2,00). To Venner, 1,50 (3,00).
Axel Stenbuk: Rektor Lassen, 1,50 (2,75).
Henrik Pontoppidan: Fra Hytterne, 1,00. Mimoser, 1,00 (2,50).
Brandes: Gyngende Grund, 1,50 (2,50). Overmagt, 1,50 (3,25). Kjærlighed, 1,25 (2,75).
Herm. Bang: Ellen Urne. 1,00 (2,00). Exentriske Noveller, 1,00. Præster, 1,00. Do. i Pragtbd. som ny, 1,75.
Grundtvig: Kirkelige Lejlighedstaler, indbd. 4,00 (6,50). Bibelske Prædikener, sm. indbd., 4,00 (6,00). Sidste Prædikener, 2 Bind, sm. indbd. 6,00 (12,00). Om religiøs Frihed, 1,50.
Grundtvigs Liv og Gjerning, ved Winkel Horn, sm. indbd. 3.50 (6,00).
J. B. Borth: Præsternes Usandhed og den sande Kristendom, 2,00 (3,00).
Jensen: 12 Billeder fra Santhalistan, 0,50 (1,00).
Kragballe: En lille Bibelfortolkning, 0.75.
Andr. Lieht: Johannes Evangeliet, 2,00 (4,00).
Morten Pontoppidan: Præstestillingen i Folkekirken, 0,25 (0,75). Effeserbrevet, 0,50 (1.00). Filipenserbrevet, 0,75 (1,20).
Schrøder: Den danske Folkehøjskole, 0,25 (0,50). Om Bjøvulfs-drapen, 1,00 (2,00). Menneskeslægtens Levnetsløb, 1,25 (2,25).
Sayer: Talende Stene, 1,25 (2,00).
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 7 Aarg., 1879-85, 7,00 (28.00).
Bibelen i Billeder med Tegninger af Doré, 8,00 (15,00).

Enkelte Bøger, Bogsamlinger og Skolebøger, kjøbes, sælges, byttes og tages i Kommission paa humane Betingelser.

Antikvarboghandelen, Klosterstræde 12,
Kjøbenhavn, K.
F. Cohens Efterf.

ENHVER SIT.

Redaktører: Henning Jensen og Kristensen-Randers.

„Enhver Sit" behandler politiske, sociale og kristelige Spørgsmaal.
Udgaar hver Torsdag Aften til en Pris af 1,25 Øre Kvartalet.
Bladet kan bestilles hos Landpostbudene eller paa Postkontoret.

Ansvarhavende Redaktør: **Henning Jensen.**
Trykt hos Rasmussen & Olsen. — Kbhvn.